

Bożena Szewczul

"La vita consacrata nella chiesa", Velasio de Paolis, Venezia 2010 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 54/1-2, 467-472

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Velasio de Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*. Edizione rivista e ampliata a cura di Vincenzo Mosca, Marcialum Press, Venezia 2010, ss. 771.

Upłynęło 18 lat od pierwszego wydania komentarza zatytułowanego *La vita consacrata nella Chiesa* autorstwa księdza profesora Velasio de Paolis do kanonów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku dotyczących instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Wyczerpany już od wielu lat nakład książki, pojawianie się wciąż nowych komentarzy w tej dziedzinie i innego rodzaju publikacji dotyczących życia konsekrowanego, a także opracowanie przez Magisterium Kościoła nowych dokumentów jak np. posynodalna adhortacja apostołska Jana Pawła II pt. *Vita consecrata* z 1996 r. obejmująca całościową refleksję dotyczącą życia konsekrowanego przez profesję rad ewangelicznych od *Vaticanum II* do czasów obecnych skłoniły Velasio de Paolisa do opracowania nowego wydania wspomnianego wyżej komentarza. Opracowanie drugiego wydania komentarza, który zachowuje jednak swój pierwotny tytuł jest dziełem współpracy z autorem także innych znawców prawa instytutów życia konsekrowanego m.in. Diego Pombo, prof. Luisa Okulika a zwłaszcza prof. Vincenzo Mosca ucznia i kolegi autora w nauczaniu prawa kanonicznego na odpowiednich wydziałach Papieskich Uniwersytetów Urbaniana i Gregoriana w Rzymie. Zakonnik (karmelita) prof. Vincenzo Mosca podobnie jak prof. Velasio de Paolis jest szczególnie zainteresowany tożsamością życia i studium konsekracji poprzez profesję rad ewangelicznych. Stąd z ogromną kompetencją poświęcił się on zadaniu przejrzania, przeprowadzenia korekty, skompletowania, ujednoczenia i aktualizacji całości pierwszej edycji komentarza.

Nowe wydanie książki składa się z wykazu skrótów, prezentacji autorstwa Velasio de Paolisa, wprowadzenia, 20 rozdziałów utworzonych adekwatnie do podziału kanonów dotyczących instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskie proponowany przez KPK/1983, zakończenia, obszernej bibliografii, indeksu imion, indeksu kanonów oraz spisu treści.

Wnikliwe wprowadzenie obejmujące 30 stron (s. 13-43) zatytułowane *Tożsamość życia konsekrowanego od Vaticanum II do posynodalnej adhortacji apostołskiej «Vita consecrata»* stanowi ujęcie życia konsekrowanego w perspektywie teologicznej w oparciu o treści adhortacji. Zostało ono zredagowane na podstawie wielostronicowego (s. 8-124) artykułu V. de Paolisa zamieszczonego w czasopiśmie *Informationes SCRIS* z 1996 r. Autor komentarza jest bowiem przekonany, że prawodawstwa Kościoła dotyczącego życia konsekrowanego nie można właściwie zrozumieć inaczej jak tylko wychodząc od teologii konsekracji przez profesję rad ewangelicznych (s. 13 przypis 1). Dlatego też we wprowadzeniu, zaraz po wyjaśnieniu drogi wiodącej do wydania adhortacji *Vita consecrata*, ukazuje on w jej optyce tożsamość instytutów życia konsekro-

wanego, następnie wyjaśnia, na czym polega chrystocentryzm życia konsekrowanego oraz ukazuje miejsce realizacji rad ewangelicznych w tajemnicy Kościoła.

W rozdziale pierwszym autor prezentuje proces redagowania KPK/1983, a szczególnie jego części (kan. 573-746) traktującej o instytutach życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostołskiego. Wymienia więc Schematy wspomnianych kanonów wiodące do ostatecznej ich redakcji w obowiązującym KPK/1983, sens ich umieszczenia w Księdze II *O Ludzie Bożym*, części III Kodeksu *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego* i wreszcie podstawowe zasady przyjęte w redakcji Kodeksu. Sześć kolejnych rozdziałów książki (rozdz. 2-7) stanowią komentarz do norm wspólnych wszystkim instytutom życia konsekrowanego zawartym w kanonach 573-606 w ramach I Tytułu *Normy wspólne wszystkim instytutom życia konsekrowanego*, I Sekcji *Instytuty życia konsekrowanego* Księgi II *O Ludzie Bożym*.

Rozdział drugi publikacji autor poświęca wyjaśnieniu pojęcia życia konsekrowanego i instytutów życia konsekrowanego, istoty trzech rad ewangelicznych tj. czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, życia braterskiego, stanu życia konsekrowanego w Kościele oraz początku i rozwoju historycznego różnych form praktyki rad ewangelicznych.

W rozdziale trzecim natomiast autor opisuje sposób erekcji osób prawnych w Kościele katolickim, jakimi są także instytuty życia konsekrowanego oraz stowarzyszenia publiczne i prywatne, a także władzę kompetentną do erekcji tychże osób prawnych. Aspekt władzy kompetentnej do erekcji osób prawnych pozostawał zawsze w cieniu regulacji prawnych, a w ostatnich czasach stał się bardzo aktualny, szczególnie w świecie instytutów życia konsekrowanego. Stąd autor zastanawia się nad główną wątpliwością w sprawie erekcji a mianowicie nad tym, który przełożony jest kompetentny do fundacji osób prawnych.

Następnie w ramach rozdziału czwartego zostało podjęte zagadnienie realizacji rad ewangelicznych w formach kolektywnych i indywidualnych. Wśród tych ostatnich dużo miejsca poświęcono życiu eremickiemu uregulowanemu w kan. 603 KPK/1983 oraz kanonicznemu stanowi dziewic (kan. 604 KPK/1983), wdowom i wdowcom konsekrowanym. Podjęto także refleksje i objaśnienia dotyczące nowych form życia konsekrowanego powstających w Kościele katolickim. A w związku z tym szeroko omówiono kan. 605 KPK/1983 podnoszący zagadnienie władzy kościelnej właściwej dla zatwierdzania owych form i ich rozpoznawania w momencie powstania i ich początkach. Wspomniany rozdział jest cenny również i z tego względu, że autor podaje wyczerpujące definicje pojęć, których KPK/1983 nie tłumaczy, zostawiając to zadanie właśnie komentatorom prawa kanonicznego. Wychodząc naprzeciw temu zamysłowi V. de Paolis wyjaśnia zagadnienie erekcji instytutu i jego zniesienie, podziału instytutu na części, ich zniesienie i ponowną erekcję, łączenie już erygowanych i dokonywa-

nie innych możliwych zmian. Objasnia również termin agregacji instytutów, ich *fusio* i unię, federacje i kongregacje.

Rozdział piąty ukazuje pojęcie i znaczenie *patrimonium* czyli dziedzictwa instytutów życia konsekrowanego w relacji do ich charyzmatu, a także autonomię instytutów oraz ich zależność od władzy kościelnej, jako tzw. instytutów na prawie papieskim i prawie diecezjalnym. Dużo miejsca w treści rozdziału poświęcono również instytucji egzempcji, omawiając jej kształtowanie się w ujęciu historycznym. Podjęte kwestie omówiono w interesującym tytule: *Patrimonium czy charyzmat instytutu, między autonomią i zależnością*.

W rozdziale szóstym autor omawia warunki wstępne wymagane od kandydatów wstępujących do instytutów życia konsekrowanego, takie jak konieczność bycia katolikiem, posiadania właściwej intencji oraz odpowiednich przymiotów wymaganych prawem powszechnym i własnym instytutu. Kandydat nie może też być związany żadną przeszkodą, a przed przyjęciem do instytutu musi przejść odpowiednie przygotowanie.

Ostatni, siódmy rozdział komentarza dotyczący norm wspólnych wszystkim instytutom życia konsekrowanego dotyczy uczestnictwa wiernych świeckich w charyzmacie instytutów życia konsekrowanego. Autor poświęcił temu zagadnieniu odrębny rozdział w związku z tym, że cieszy się on ostatnio dużym zainteresowaniem. Istnieje dziś bowiem wymóg, dość rozpowszechniony w świecie katolickim, uczestnictwa w duchowości i misji instytutów życia konsekrowanego, a zwłaszcza instytutów zakonnych. Wrażliwość ta nie jest czymś zupełnie nowym. Była ona zawsze żywa w historii Kościoła od momentu powstania monastycyzmu będącego dla chrześcijan przykładem pełniejszej i radykalniejszej realizacji ideału chrześcijańskiego.

Dalsze rozdziały komentarza zostały poświęcone kolejno instytutom zakonnym (rozd. 8-18), dalej instytutom świeckim (rozd. 19) i stowarzyszeniom życia apostołskiego (rozd. 20). Odnośnie do instytutów zakonnych, najpierw w rozdziale 8 zostało szczegółowo omówione pojęcie życia zakonnego, a następnie na tym tle podana definicja instytutu życia zakonnego.

W kolejnym, dziewiątym rozdziale przedstawiono sprawę domów zakonnych: ich erekcji i zniesienia, a także przeniesienia i zmiany przeznaczenia domu. W ramach rozdziału autor wyjaśnia również pojęcia domów *sui iuris* i klasztorów mniszek. Omawia zasady złączenia tych ostatnich z instytutami zakonnymi męskimi oraz federacje klasztorów mniszych.

Dwa następne rozdziały komentarza dotyczą zarządu instytutów zakonnych, a więc przełożonych i ich rad, a także kapituł generalnych. Autor ukazuje władzę przełożonych w ogólności w oparciu o unormowania kan. 617-619 KPK/1983, omawia kwestę przełożonych wyższych, pojęcie prowincji instytutu zakonnego, sprawę nominacji

i wyboru przełożonych, relacje przełożonych i ich rad, a także niektóre obowiązki przełożonych, nazywane często obowiązkami prawnymi tj. obowiązek przeprowadzania wizytacji kanonicznej, obowiązek rezydencji oraz obowiązek pozostawienia podwładnym wolności w zakresie korzystania z sakramentu pokuty i kierownictwa duchowego. Co się zaś tyczy kapituł generalnych, jako organów władzy kolegalnej, została ukazana drobiazgowo procedura ich zwoływania, natura oraz zadania i kategorie członków wchodzących w jej skład. Autor na wstępie rozdziału (rozdz. 11) sięgnął do samych początków tejże instytucji i opisał jej ewolucję historyczną.

Rozdział dwunasty omawianej publikacji poświęcono, zgodnie z układem KPK/1983 zagadnieniu dóbr doczesnych i ich zarządowi. Podano przede wszystkim definicję dóbr kościelnych na podstawie kanonu 1257 KPK/1983, a następnie odniesiono to pojęcie do dóbr materialnych instytutów życia konsekrowanego i ukazano cały proces zwyczajnego i nadzwyczajnego zarządzania nimi.

Rozdział trzynasty natomiast porusza – już w sposób szczegółowy – problem przyjęcia kandydatów do instytutów zakonnych oraz ukazuje proces ich formacji poprzedzającej to przyjęcie (tj. duszpasterstwo powołań i postulat), następnie formacji początkowej (nowicjat i juniorat) oraz formacji permanentnej.

Konsekwencją przyjęcia członków do instytutu i złożenia w nim profesji wieczystej jest przyjęcie określonych praw i obowiązków. Im to został poświęcony rozdział czternasty komentarza, a także rozdział piętnasty rozpatrujący oddzielnie (zgodnie z układem KPK/1983) obowiązek podjęcia przez instytuty działalności apostołskiej.

W rozdziale szesnastym autor wyjaśnia problematykę wyłączenia członków z instytutów zakonnych w postaci przejścia do innego instytutu, wyjścia z instytutu, czyli eksklaustracji i sekularyzacji oraz wydalenia. Opisowi każdej z form wyłączenia zakonników towarzyszy podanie przez autora dokładnej procedury obowiązującej władzę instytutu.

Zagadnienie zakonników wyniesionych do godności biskupiej i konferencje wyższych przełożonych zakonnych stały się przedmiotem rozdziału siedemnastego.

Nowością komentarza V. de Paolisa jest zamieszczenie rozdziału osiemnastego poświęconego roli urzędu prokuratora generalnego i wikariusza biskupiego dla życia zakonnego. Autor próbuje znaleźć odpowiedź na pytanie jak należy interpretować milczenie prawodawcy w KPK/1983 na temat urzędu prokuratora generalnego. W odpowiedzi na tak postawione pytanie ukazuje on krótką syntezę historyczną tego urzędu ze szczególnym zwróceniem uwagi na unormowania KPK/1917 roku. W tej perspektywie zastanawia się nad przyczyną pominięcia tego urzędu w obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego i zadaje pytanie czy figura prokuratora generalnego jest jeszcze aktualna. W końcowej części rozdziału przybliży czytelnikowi także urząd

i zadania wikariusza biskupiego, a tym samym jego znaczenie dla instytutów życia konsekrowanego.

Kolejny, dziewiętnasty rozdział jest poświęcony instytutom świeckim życia konsekrowanego, a następny stowarzyszeniom życia apostołskiemu. Regulację kodeksową obu tych form poprzedził autor krótkim wprowadzeniem w postaci ekskursu historyczno-prawnego wyjaśniającego przyczyny powstania tych sposobów realizacji rad ewangelicznych oraz ich aprobatę przez władzę kościelną.

Zakończenie publikacji, podobnie jak jej wprowadzenie wyróżnia się obszernością i nosi odrębny tytuł: *Wierni własnemu charyzmatowi i otwarci na przyszłość Boga w świecie, który ulega zmianom*. Autor zamieścił je celem zaprezentowania czytelnikowi bardziej kompletnej wizji życia konsekrowanego. Ten rodzaj zakończenia uzasadnia również – zdaniem autora – konieczność wspomnienia w jego treści o sytuacjach trudnych czy wręcz kryzysie, w jakim znalazło się życie konsekrowane w długim okresie od *Vaticanum II* do dziś, a także potrzeba przywołania niektórych podstawowych motywów nadziei dla osób praktykujących rady ewangeliczne. Wśród głównych przyczyn kryzysu autor wymienia materializm i sekularyzm, które w ciągu ostatnich 40 lat skutkowały m.in. spadkiem powołań i większą liczbą odejść z życia konsekrowanego. Opierając się na studium statystycznym A. Pardilli, autor podaje, że instytuty zakonne i stowarzyszenia życia apostołskiemu mężczyźni utracili w tym czasie 1/3 swoich członków. Jeszcze bardziej alarmujące są dane dotyczące instytutów zakonnych żeńskich. Te w okresie posoborowym opuściło aż 60% członkiń. W tym samym zakończeniu V. de Paolis przywołuje również powody budzące nadzieję na rozwój życia konsekrowanego. Pierwszym z nich jest sama historia życia konsekrowanego, które zawsze umiało odradzać się właśnie w momentach stagnacji i kryzysu. Pociuszającym jest również fakt, że ten rodzaj życia poświęconego Bogu znajduje swój sens w osobie Jezusa Chrystusa, stąd nie może go nigdy zabraknąć w Kościele, chociaż formy historyczne i prawne mogą ulegać zmianom. Reasumując zakończenie publikacji autor przypomina niektóre wyzwania zawarte w adhortacji apostołskiej *Vita consecrata*, skierowane pod adresem instytutów życia konsekrowanego. Jednym z nich jest konieczność inkulturacji charyzmatu instytutu, który w przeszłości został wcielony w kulturę europejsko-zachodnią i przyniósł obfite owoce, a obecnie domaga się on zasadzenia na innych terytoriach i kontaktu z nowymi kulturami. Drugim wyzwaniem jest propagowanie wymiaru prorockiego życia konsekrowanego, jako szczególnej formy uczestnictwa w prorockiej funkcji Chrystusa i wreszcie aspekt komunii i jedności charyzmatów realizowany zwłaszcza we współpracy z wiernymi świeckimi oraz we współpracy między instytutami.

Konkludując należy podkreślić, że omawiane w ramach recenzji drugie wydanie komentarza do prawa instytutów życia konsekrowanego autorstwa V. de Paolisa

wyróżnia w stosunku do pierwszego nie tylko powiększenie formatu i pomnożenie liczby stron, lecz również nowe ujęcie poruszanych zagadnień w perspektywie teologicznej, prawnej i historycznej. Nie można też nie zauważyć, że autor wciąż sięga do początków i ewolucji historycznej charakterystycznych dla instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiegoinstytucji prawnych celem jak najdokładniejszego ukazania ich czytelnikom, zwłaszcza studentom prawa kanonicznego, do których przede wszystkim jest adresowana publikacja.

s. Bożena Szewczul WNO

Wojciech Zyzak, *Kapłaństwo prezbiterów. Studium nauczania Jana Pawła II*, Wydawnictwo Naukowe UPJPII, Kraków 2010, ss. 511.

Papież Jan Paweł II pozostawił po sobie niezwykle bogaty dorobek w postaci Kodeksu Prawa Kanonicznego dla Kościoła łacińskiego, Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, Katechizmu Kościoła Katolickiego, dziesięciu konstytucji apostołskich, czternastu encyklik, piętnastu adhortacji, kilkudziesięciu listów apostołskich, tysięcy homilii i wystąpień, w których prezentował i wyznaczał doktrynę Kościoła katolickiego. Studiując tę spuściznę, poznajemy nie tylko to nauczanie, ale i jego samego. W tym kontekście warto przywołać słowa Benedykta XVI, który zdaje się podpowiadać nam, w bardzo osobistym wyznaniu, jak patrzeć na tę spuściznę. Mówi on: „Papież jest mi bliski przez swoje teksty, ponieważ w nich właśnie dostrzegam go i słyszę, i mogę w ten sposób prowadzić stały dialog z Ojcem Świętym. Przez te słowa on ciągle ze mną rozmawia. Znam również genezę wielu tekstów, pamiętam rozmowy, jakie toczyliśmy nad tym czy innym tekstem, i w ten sposób nadal mogę z Ojcem Świętym rozmawiać. Oczywiście, owa bliskość za pośrednictwem słów nie ogranicza się jedynie do tekstu, ale jest kontaktem z osobą. Za tekstami odczuwam obecność samego Papieża – człowieka, który odszedł do Pana, ale się nie oddalił”¹.

To pozostawione przez niego dziedzictwo nie może należeć tylko do przeszłości, ale ma stanowić ciągle aktualny materiał do pogłębiania życia chrześcijańskiego. Podczas Mszy świętej na grobie Jana Pawła II 16 października 2010 roku kard. Stanisław Dziwisz podkreślił w homilii, że kolejna rocznica wyboru Papieża Polaka „to nie tyle okazja do wspomnień, do wdzięczności, ale przede wszystkim okazja do rachunku sumienia z tego, co czynimy z dziedzictwem tego, który dla naszego po-

¹ BENEDYKT XVI, *Człowiek, który żył Bogiem*. Rozmowa O. Andrzeja Majewskiego SJ z Benedyktem XVI z okazji Dnia Papieskiego, 20 września w Castel Gandolfo, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 11–12 (2005), s. 43.